

СТАНДАРТ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ РЕЧОВОЇ КОНФІСКАЦІЇ (IN REM)

КОЗАЧИНА Анна Меружанівна - доктор філософії в галузі права, навчально-науковий інститут права та психології Національної академії внутрішніх справ, кафедра кримінального права та кримінології

<https://orcid.org/0009-0009-7995-8628>

УДК 347.952

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.18>

Стаття присвячена розгляду інституту цивільної конфіскації необґрунтованих активів, як одного із найбільш дискусійних сучасних правових механізмів. Метою цивільної конфіскації є забезпечення невідворотності юридичної відповідальності особи за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а її процедура є видом цивільно-процесуальних відносин, що має превентивний і компенсаційний характер та спрямована на відшкодування шкоди, заподіяної державі. Зазначається, що вилучення майна особи за відсутності кримінально-процесуальних гарантій є суперечливим, зумовлює нерівномірність процесуальних можливостей сторін і фактичне ускладнення реалізації відповідачем права на ефективний захист. Сформульовано висновки, що за відсутності чітко визначених критеріїв достатності та переконливості доказів судова оцінка набуває імовірнісного характеру, що не завжди корелює з інтенсивністю втручання в майнову сферу особи. У таких умовах стандарт переваги доказів втрачає свою гарантійну функцію та не забезпечує належного балансу між публічним інтересом у протидії корупції й обов'язком держави дотримуватися принципів правової визначеності, пропорційності та справедливого судового розгляду.

Ключові слова: необґрунтовані активи, цивільна конфіскація, стягнення в дохід держави, законні доходи, незаконне збагачення, корупційні правопорушення.

Постановка проблеми

На практиці боротьба з корупцією в Україні виключно в кримінально-правовому аспекті виявилась не в повній мірі спроможною. У зв'язку з цим в Україні запроваджено додатковий інститут для ефективної протидії корупції та відшкодування шкоди, завданої державі – визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, так звану «цивільну конфіскацію».

Метою цивільної конфіскації є забезпечення невідворотності юридичної відповідальності особи за вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, а її процедура є видом цивільно-процесуальних відносин, що має превентивний і компенсаційний характер та спрямована на відшкодування шкоди, заподіяної державі. Однак, парадигма, пов'язана з процедурою цивільної конфіскації, ближча до тієї, що пов'язана з кримінальним, ніж зі стандартним цивільним провадженням. Водночас, вона є преференційнішою тим, що обходить обмеження кримінального переслідування і є швидшим шляхом до повернення незаконно отриманих доходів, ніж конфіскація на підставі вироку. Окрім ефективності, повернення неправомірно отриманих активів також може виявитися доцільним за обставин, коли кримінальне провадження є нежиттєздатним із міркувань доказової бази або суспільних інтересів.

Разом із цим, існують очевидні проблеми для розвитку зазначеного інституту. Вилучення майна особи за відсутності криміналь-

но-процесуальних гарантій є суперечливим. Загальне право визнає два різні стандарти доказування. Цивільні позови мають бути доведені на основі «балансу ймовірностей», тоді як кримінальні звинувачення мають бути доведені за вищим стандартом «поза розумним сумнівом». Втім очевидно, чим менший тягар доказування, тим більший ризик застосування непропорційного покарання (фактично – у виді конфіскації). Це може спонукати відповідні уповноважені органи знехтувати збиранням доказів у кримінальному провадженні на тій підставі, що натомість доступний цивільний шлях.

Стан дослідження проблеми

Питанням визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, а також проблемним питанням правового регулювання стягнення необґрунтованих активів присвячені роботи О. Антонюк, А. Біцюк, І. Боровська, В. Ковтуненко, В. Михайленко, Д. Михайленко, В. Левчук, Н. Навальнева, Т. Хутор, Я. Воронізького, А. Петровського, С. Ковальчука та ін. Проблематика доказування, у тому числі під час застосування спеціальних юридичних конструкцій у доказовій діяльності суду завжди становила значний науковий інтерес та була предметом наукових досліджень учених Я. Зейкана, М. Балюк, О. Грабовської, В. Комарова, Л. Луспеника, С. Короєд, Є. Тертишнікова та ін. Українські дослідження акцентують, що цивільна конфіскація є інститутом, який потребує тонкого балансу між ефективністю та гарантіями права власності крізь призму захисту права власності та вимог пропорційності, підкреслюючи необхідність чітких запобіжників при втручанні такого масштабу. Зважаючи на відносну новизну запровадженого в законодавстві інструменту цивільної конфіскації, його науковому та практичному аналізу присвячена незначна кількість наукових праць. Судова практика також перебуває в стані формування. З урахуванням зазначеного, доктринальні розробки потребують питання правової природи процедури конфіскації необґрунтованих активів, її відповідності конвенційним положенням та проблематики правозастосування.

Мета і завдання статті полягають в обґрунтуванні необхідності забезпечення ефективного судового нагляду, що має виступати фундаментальним компонентом режиму стягнення необґрунтованих активів в умовах загальноцивільістичного підходу до оцінки доказів у справах, які за наслідками є квазікаральними (остаточне позбавлення майна, суттєві репутаційні втрати та дисциплінарно-кадрові наслідки у вигляді звільнення з посади, розірвання контракту, припинення повноважень тощо) та можуть створювати неприйнятний ризик судової помилки та непропорційного втручання в право власності.

Виклад основного матеріалу

Одним з імплементованих в Україні способів боротьби з корупційними правопорушеннями, превенції корупційних ризиків та збільшення ефективності державної антикорупційної політики є інститут цивільної конфіскації. Останній справедливо вважається одним із новітніх механізмів протидії незаконному збагаченню та корупції, що введено в дію майже в кожній країні ЄС зі своїми особливостями залежно від чинної правової системи.

Впровадження процедури цивільної конфіскації пов'язано з суспільним запитом щодо викорінення незаконних практик у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, спрямованих на отримання не передбачених законом доходів при виконанні своїх обов'язків. Нормативно закріплена можливість звернення з позовом до інших осіб та врахування законодавцем опосередкованого способу набуття активів у цілях цивільної конфіскації є по суті відповіддю на відому і доволі поширену практику, коли службовці приховують доходи шляхом фіктивної реєстрації цих доходів на своїх близьких осіб (друзів або членів родини).

У міжнародно-правовій площині розрізняють кілька конструкцій конфіскації, зокрема проти майна (*in rem* – буквально «проти речі», речова конфіскація) та проти особи (особиста конфіскація, *in personam*).

Традиційно зазначені різновиди конфіскації розмежовуються процедурою вилучен-

ня майна: конфіскація *in personam* застосовується в кримінальному судочинстві, а *in rem* – у цивільному судочинстві.

Європейський суд з прав людини зауважив, що «обговорюваний порядок, незважаючи на термінологію, яка використовується в національному законодавстві, має мало спільного з виключно адміністративною конфіскацією, а навпаки, стосується попередньої наявності кримінального обвинувачення державної посадової особи, і тому за своєю суттю є цивільною процедурою *in rem*, яка спрямована на повернення майна, набутого незаконним шляхом або походження якого неможливо пояснити і яке належить державним посадовим особам та їхньому близькому оточенню»; «тягар доведення законності походження майна, яке, як стверджувалось, було отримано незаконним шляхом, міг бути законним чином перекладений на відповідачів цих некримінальних проваджень щодо конфіскації, у тому числі цивільних проваджень *in rem*. У випадку, коли рішення про конфіскацію було видано в результаті цивільного провадження *in rem*, яке стосувалося доходів від серйозних злочинів, у таких процедурах суду не потрібні докази «поза сумнівом» щодо незаконності походження майна. Натомість доказ щодо балансу вірогідностей або високої ймовірності незаконного походження майна в поєднанні з неможливістю власником цього майна довести протилежне був достатній для перевірки критерію пропорційності відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Національні органи влади відповідно до Конвенції надалі отримали свободу дій у питанні застосування конфіскаційних заходів не лише стосовно осіб, безпосередньо обвинувачених у злочинах, а й членів їхніх сімей та інших близьких родичів, які могли володіти та неформально управляти незаконно набутим майном від імені підозрюваних правопорушників, а також будь-кого, хто не мав необхідного статусу добросовісності (*bona fide*)» [1].

Аналіз позицій учених-практиків, які досліджують розглядуване нами питання, свідчить про однаковість думок щодо переваг цивільної конфіскації як інструменту опера-

тивного реагування на факти незаконного збагачення у випадках, коли притягнення до кримінальної відповідальності є ускладненим або неможливим. Так, на думку В. Михайленко, на сучасному етапі розвитку суспільства і держави концепцію стягнення в дохід держави активів, як способу цивільно-правової відповідальності особи (уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування), за стандартом доказування більшої переконливості, слід прийняти як належну [2, с. 152].

Т. Хутор стверджує, що інститут цивільної конфіскації необґрунтованих активів без попереднього вироку суду має дуже багато переваг і може істотно підсилити систему боротьби з корупцією в Україні, однак широкі дискреційні повноваження судових органів щодо визначення «достатності» або «недостатності» фактів законності джерел доходів вимагають високого рівня прозорості та добросовісності задля забезпечення справедливого і неупередженого виконання цього законодавства [3, с. 32]. Стандарт доведення на рівні «переваги доказів», замість кримінального «поза розумним сумнівом», який передбачає що «будь-який сумнів тлумачиться на користь обвинуваченого», науковиця вважає причиною ефективності цивільної конфіскації необґрунтованих активів [3, с. 8].

У свою чергу, Д. Михайленко у своїх наукових публікаціях зауважує про динамічний розвиток інституту стягнення необґрунтованих активів, який сформувався в умовах мінімального законодавчого регулювання, що зумовив підвищену відповідальність судів за формування правових позицій, здатних забезпечити справедливий і пропорційний результат. Він наголошує, що цивільна конфіскація в Україні фактично виконує роль більш м'якого механізму реагування порівняно з кримінально-правовими інструментами і є проявом гуманізації правової системи [4].

Разом із тим, недосконалість законодавчої регламентації та відсутність достатньої кількості доктринальних досліджень потребує судового тлумачення широкого спектру питань у правозастосуванні механізму цивільної конфіскації, що надасть більшої правової визначеності. Ефективний

судовий нагляд має виступати фундаментом компонентом режиму стягнення необґрунтованих активів в умовах загальноцивілістичного підходу до оцінки доказів у справах, які за наслідками є квазікаральними (остаточне позбавлення майна, суттєві репутаційні втрати та дисциплінарно-кадрові наслідки у вигляді звільнення з посади, розірвання контракту, припинення повноважень тощо) та можуть створювати неприйнятний ризик судової помилки та непропорційного втручання в право власності. Тож аналіз законодавства, наукових позицій та орієнтирів практики ВАКС та АП ВАКС обґрунтовує потребу підвищеного рівня доказової переконаності (високий ступінь переконання) у справах про *in rem* конфіскацію.

Українська модель конфіскації *in rem* отримала своє відображення в конструкції «необґрунтовані активи». Інститут визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави запроваджено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31 жовтня 2019 року № 263-ІХ, який набрав чинності 28 листопада 2019 року.

Вказаним законом було доповнено Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) – «Особливості позовного провадження в справах про визнання необґрунтованих активів та їх стягнення в дохід держави» (Розділ III, глава 12 ст. 290-292 ЦПКУ) [5]. Окрім того, це питання знайшло своє нормативне закріплення в нормах матеріального законодавства, а саме в п. 12 ч. 1 ст. 346 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [6]. Цим самим було запроваджено новий інститут – цивільна конфіскація.

Водночас слід зазначити, що перші позови про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави почали надходити на розгляд до ВАКС лише у 2021 році. За період 2025 року Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) звернулась до Вищого антикорупційного суду з 33

позовами про визнання необґрунтованими активів [7].

Механізм визнання активів необґрунтованими є цивілістичним правовим інструментом: держава здійснює контроль за належним користуванням майном відповідно до загальних інтересів суспільства без звинувачення посадової особи у вчиненні будь-яких правопорушень. При чому стягнення стосується лише тих активів, законність володіння якими особа не може належно обґрунтувати, тобто за звичайних обставин вона не мала б володіти ними, а тому її право не порушується.

Прозорість доходів та іншого майна осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, впливає із закріпленого обов'язку декларувати свої доходи та обґрунтовувати законність їх походження. Чітка регламентація отриманих доходів, майна та фінансових зобов'язань забезпечує дотримання основних антикорупційних вимог та обмежень особами, які обіймають відповідальне та особливо відповідальне становище. З огляду на загальні інтереси суспільства держава здійснює контроль за прозорістю доходів та іншого майна посадових осіб. Якщо зазначені обов'язки порушуються, держава має повноваження стягнути активи в державний бюджет.

Так, відповідно до положень Конституції України, а також юридичних позицій Конституційного Суду України, Конвенції та практики Європейського суду з прав людини право власності не є абсолютним і може зазнавати обмежень. Однак будь-яке втручання в право власності має ґрунтуватися на законодавчих приписах, мати правомірну мету та бути домірним. Конституція України прямо підкреслює, що конфіскація можлива лише за рішенням суду і в порядку, визначеному законом, а право приватної власності є непорушним. У контексті Конвенції втручання у власність повинно відповідати принципу законності та «справедливого балансу» (*fair balance*) між публічним інтересом і правами особи, що систематизовано в профільному Посібнику ЄСПЛ (у перекладі) [8].

Директива Європейського Союзу 2014 року та Конвенції Ради Європи 1990 року

та 2005 року визначають конфіскацію як покарання або захід, «призначений судом». Визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави – по суті є інструментом конфіскації, що не ґрунтується на обвинувальному вирокі, але здатний помітно збільшити «державну прибутковість» шляхом повернення активів, утім виключно за умови наявності належного судового нагляду та гарантій пропорційності.

Передбачений ст. 12 ЦПК України принцип змагальності передбачає покладання тягаря доказування на сторони. Одночасно цей принцип не передбачає обов'язку суду вважати доведеною та встановленою обставину, про яку сторона стверджує. Така обставина підлягає доказуванню таким чином, аби задовольнити, як правило, стандарт переваги більш вагомих доказів, тобто коли висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш вірогідним, ніж протилежний.

У справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави суд виносить рішення на користь тієї сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою порівняно з сукупністю доказів іншої сторони (ч. 4 ст. 89 ЦПК України). Водночас, формальна належність механізму до цивільного процесу не нівелює інтенсивності втручання в права особи, адже конфіскація є найбільш «жорстким» способом припинення права власності. Тому з метою дотримання принципу законності та «справедливого балансу» (*fair balance*) між публічним інтересом і правами особи, необхідною вбачається особлива умова: якщо наслідок цивільного рішення є квазікаральним (фактична конфіскація), то стандарт доказування має бути достатнім для мінімізації ризику помилки та гарантування пропорційності втручання. При цьому стандарт доказування має виконати не лише «технічну» роль, а й функцію запобіжника: компенсувати відсутність кримінально-процесуальних гарантій своєрідним балансом інтуїтивної та математичної моделі прийняття рішень в умовах невизначеності.

Використаний у національній системі термін «більша переконливість доказів» означає, що існують розумні підстави вва-

жати, що факти, які розглядаються, скоріше були (мали місце), аніж не були. Цей стандарт доказування підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надають позивач та відповідач. Водночас, докази в таких справах фактично збираються органами досудового розслідування із застосуванням методів, притаманних кримінальному провадженню, без відповідних кримінальних процесуальних гарантій. При цьому тягар спростування доводів та доказів позивача, покладений на відповідача, може бути ускладнений обумовленими суб'єктивними та об'єктивними факторами (втрата доказів/документів, відсутність усвідомлення необхідності їх збереження протягом тривалого часу, зниження рівня достовірності спогадів потенційних свідків, небажання розкриття інформації про особисте сімейне життя, дружні та родинні зв'язки, стиль життя та інші обставини особистого характеру). Процес збору доказів на противагу доказам позивача при цьому не має посередницького ефекту кримінально-процесуальних гарантій. Сумнівним є також, чи усвідомлює при цьому відповідач ступінь відмінності між ним як стороною в процесі визнання активів необґрунтованими та як підозрюваним у корупційному кримінальному правопорушенні, адже номенклатура процесу та його механізм виконання (ініціювання позову з твердженням про набуття необґрунтованих активів саме Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою) ризикують неправильно та несправедливо зобразити відповідача в цивільному стягненні як підозрюваних у корупційних злочинах в очах громадськості.

Разом із тим, оцінка доказів суддями в таких провадженнях стає більш мистецькою, що ґрунтується на правових принципах, а не механічним процесом. Використання «балансу ймовірностей» вимагає від суддів застосування своїх знань про людську поведінку, розуміння принципів доказування та здатності до логічного мислення, щоб визначити, де, найімовірніше, лежить істина. Це завдання за своєю суттю є оціночним та дискреційним, але не довільним. Послідовно застосовуючи встановлені принципи, визнаючи сильні та обмежені сторони різних форм доказів та надаючи прозоре обґрунту-

вання, суди повинні забезпечувати, щоб висновки про факти були настільки надійними та справедливими, наскільки це дозволяє недосконала природа звичайного людського встановлення фактів.

На теперішній час, практику в справах за позовами про визнання необґрунтованими активів не можна вважати сформованою, у тому числі через незначну кількість розглянутих справ та відсутність єдиних усталених підходів. Кожна справа має свої особливості, підходи до оцінки яких перебувають на стадії формування. Разом із тим, судами встановлено два основні критерії, за якими визнає версію про необґрунтованість активів більш переконливою: критерій набуття активу та вартісний критерій.

Критерій набуття активу визначається через спосіб набуття: або безпосередньо суб'єктом декларування; або третьою особою за дорученням суб'єкта декларування; або третьою особою за умови, що суб'єкт декларування може прямо вчиняти дії, тожні за змістом здійсненню права розпорядження; або третьою особою за умови, що суб'єкт декларування може опосередковано вчиняти дії, тожні за змістом здійсненню права розпорядження.

Вартісний критерій визначається шляхом встановлення: умови достатності доходів суб'єкта декларування та членів сім'ї (після відрахування видатків; заощаджень тощо; умови законності джерел доходів та їх правомірності. Водночас, кожна справа про визнання необґрунтованими активів є унікальною, тому і сукупність ознак/фактів, які потребують встановлення та доведення, також відрізняються, з огляду на що суд у кожній конкретній справі визначає, які докази є належними та достатніми для прийняття рішення.

У рішеннях у справах за позовами про визнання необґрунтованими активів ВАКС неодноразово доходив до висновків, що специфікою законодавчого регулювання цивільної конфіскації є те, що в процесуальній нормі закріплена «презумпція необґрунтованості активів»: суд визнає необґрунтованими активи, якщо на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких

подано позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті на законній підставі. Ця презумпція є спростованою, у процесі судового розгляду тягар доказування перекладається на відповідача, у якого виникає обов'язок довести законність набуття активу або спростувати зв'язок з цим активом чи його необґрунтованість.

Отже, у рішеннях ВАКС простежується процесуальна формула ч. 4 ст. 89 ЦПК («більш переконлива сукупність доказів») як базовий стандарт у цій категорії, визнаючи достатніми для застосування механізму визнання активів необґрунтованими докази високої ймовірності незаконного походження майна разом із неспроможністю власника довести протилежне, допускаючи покладення тягаря доведення законності майна на відповідачів. Цієї ж позиції дотримується і Верховний Суд, зокрема постановою від 29 жовтня 2025 року у справі 991/7187/24 (провадження 61-9980св25) [9] визначено умови перекладання тягаря доказування на відповідача – якщо позивач надав сукупність доказів, що є більш переконливою та підтверджує необґрунтованість активів, тягар доказування переходить до відповідача, який має спростувати ці обставини належними та допустимими доказами, зокрема, довести законність джерела походження коштів на придбання майна.

Суддя ВАКС Є. Крук зазначає, що під час розгляду справ про визнання активів необґрунтованими та стягнення їх у дохід держави застосовується стандарт доказування «переваги доказів», однак потрібно враховувати, що докази мають бути не лише більш переконливим, порівняно із іншою стороною, такі докази мають бути самі по собі належні, допустимі, достовірні, а також у своїй сукупності достатні для прийняття судом рішення. Тобто при вирішенні питання про визнання активів необґрунтованими застосовується як стандарт переваги доказів, так і як стандарт їх достатності і взаємного зв'язку [10, с. 213].

Тож судова практика дещо усуває дискусійність питання щодо презумпції необґрунтованості активів у частині нормативного покладання на відповідача обов'язку доводити свою невинуватість (набуття активів обґрун-

товано) та звільнення позивача від обов'язку доводити незаконність набуття майна, щодо якого заявлені позовні вимоги, а навпаки свідчить про застосовну практику співставлення судом доказів, які надають і позивач, і відповідач. Висновки ВАКС також містять поштовх до підвищення вимогливості крізь призму захисту права власності та вимог пропорційності. Так, АП ВАКС за результатами розгляду справи № 991/2175/23 [11] прямо пов'язує специфіку цієї категорії справ із низьким стандартом доказування (порівняно з кримінальною конфіскацією), втручанням у приватність та вагомими негативними наслідками – і звідси виводить вимогу «явності/очевидності» необґрунтованості активу як запобіжник непропорційного втручання.

На нашу думку, маємо визнати, що використання аналізованого вище стандарту доказування – це завжди припущення, хоч і з розумним ступенем достовірності, а тому є очевидною потреба у віднайденні дієвої альтернативи формулі стандарту переваги доказів при стягненні необґрунтованих активів, адже специфіка доказування в порівнянні зі специфікою спростування фактів та версій сторін у справах про визнання необґрунтованими активів – це непорівнювані процесуальні можливості позивача та відповідача, і в їх конкуренції стандарт переваги очевидно призведе до того, що докази викликатимуть різні рівні переконання.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Цивільна конфіскація необґрунтованих активів, попри її формальне віднесення до цивільно-правових механізмів, за своїм змістом і правовими наслідками становить особливу форму державного втручання в право власності, що вимагає підвищених процесуальних гарантій. Аналіз національної практики та наукових підходів свідчить, що застосування стандарту переваги доказів у справах про визнання активів необґрунтованими не повною мірою відповідає специфіці доказування в таких провадженнях.

Особливість цих справ полягає в поєднанні елементів цивільного та кримінально-процесуального регулювання, що зумовлює нерівномірність процесуальних можливос-

тей сторін і фактичне ускладнення реалізації відповідачем права на ефективний захист. За відсутності чітко визначених критеріїв достатності та переконливості доказів судова оцінка набуває імовірнісного характеру, що не завжди корелює з інтенсивністю втручання в майнову сферу особи.

У таких умовах стандарт переваги доказів втрачає свою гарантійну функцію та не забезпечує належного балансу між публічним інтересом у протидії корупції й обов'язком держави дотримуватися принципів правової визначеності, пропорційності та справедливого судового розгляду.

Перспективним напрямом подальшого розвитку законодавства у цій сфері є нормативне закріплення субсидіарного застосування стандартів доказування в справах про цивільну конфіскацію, як тих, що притаманні кримінальним провадженням, так і цивілістичних. Або ж доцільною є розробка спеціального або модифікованого стандарту доказування в справах про цивільну конфіскацію, який би враховував квазікаральну природу таких проваджень та водночас забезпечував ефективність антикорупційної політики без звуження змісту й обсягу основоположних прав особи та з метою досягнення передбачуваності судових рішень.

Література

1. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зі змінами, внесеними Протоколом № 11 (994_536). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 27.02.2026).

2. Михайленко В. Набуття активів іншими особами в цілях правової процедури визнання активів необґрунтованими і стягнення їх у дохід держави. *Слово національної школи суддів України*. № 1–2 (38–39) 2022. С. 151–159. URL: http://slovo.nsj.gov.ua/images/pdf/2022_1_2_38_39/Muhailenko.pdf (дата звернення: 17.02.2026).

3. Хутор Т. Цивільна конфіскація необґрунтованих активів крізь призму захисту права власності. Київ: ТОВ РЕД ЗЕТ, 2020. 40 с. URL: <https://acrec.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/research.pdf> (дата звернення: 17.02.2026).

EVIDENTIARY PROCEEDINGS IN REM CONFISCATION

The article is devoted to the consideration of the civil confiscation of unjustified assets, as one of the most controversial modern legal mechanisms. The purpose of civil confiscation is to ensure the accountability of a person for committing a corruption or corruption-related offense, and its procedure is a type of civil procedural relations, which has preventive and compensatory nature and is aimed at compensating for damage caused to the state. It is noted that the seizure of a person's property in the absence of criminal procedural guarantees is controversial, since the peculiarity of such cases lies in the combination of elements of civil and criminal procedural regulation, which leads to procedural imbalance between the parties and the actual complication of the defendant's exercise of the right to effective protection.

Based on the analysis of legislation, case law of the Supreme Court, the positions of scholars and practitioners, the need for an increased level of evidentiary conviction (high degree of conviction) in cases of in rem confiscation is substantiated. The conclusion is formulated that in the absence of clearly defined criteria for the sufficiency and persuasiveness of the evidence, the judicial assessment becomes probabilistic in nature, which does not always correlate with the intensity of interference in the property sphere of a person.

In such conditions, the preponderance of the evidence standard loses its guarantee function and does not provide an appropriate balance between the public interest in combating corruption and the state's obligation to adhere to the principles of legal certainty, proportionality and fair trial. As a promising direction for the development of legislation, the following are proposed: regulatory consolidation of the subsidiary application of standards of evidence in cases of civil confiscation, both those inherent in criminal proceedings and civil ones; development of a special or modified standard of evidence in cases of civil confiscation.

Keywords: unjustified assets, civil forfeiture, recovery to the state, lawful income, illicit enrichment, corruption offences.

4. Необгрунтовані активи: правові позиції, доказування та європейські стандарти: огляд конференції «Стягнення необгрунтованих активів у дохід держави» / Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду (м. Київ, 12 лют. 2026 р.). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1970391> (дата звернення: 17.02.2026).

5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 17.02.2026).

6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.02.2026).

7. Результати роботи НАЗК за 2025 рік: моніторинг способу життя і контроль щодо повноти заповнення декларацій. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/rezultaty-roboty-nazk-za-2025-rik-monitoryng-sposobu-zhyttya-i-kontrol-schodo-povnoty-zapovnennya-deklaratsiy/> (дата звернення: 17.02.2026).

8. Посібник за статтею 1 Протоколу №. 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Захист власності. (пер. з англ.: О.М. Дроздов, В.П. Плотнікова, О. В. Дроздова та ін.). URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/Guide_Art_1_Protocol_1_UKR_-2019.pdf (дата звернення: 17.02.2026).

9. Постанова Верховного Суду від 29 жовтня 2025 року у справі 991/7187/24 (провадження 61-9980св25). URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=132356004> (дата звернення: 22.02.2026).

10. Становлення антикорупційної юстиції в Україні: монографія. Під заг. ред. Кравчука О.О., Мойсака С.М.; КПІ імені Ігоря Сікорського, Вищий антикорупційний суд. Київ: ВАІТЕ, 2024. 340 с. URL: <https://first.vaks.gov.ua/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/Monohrafiia-5-rokiv-VAKS.pdf> (дата звернення: 22.02.2026).

11. Постанова АП ВАКС від 23 серпня 2023 року у справі №991/2175/23(провадження № 22-ц/991/3/23). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/113065042> (дата звернення: 22.02.2026).